

УДК 372.52

**Бондаренко Л.Ю., к.т.н., доцент, Вершков О.О., к.т.н., доцент,
Таврійський державний агротехнологічний університет**

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ
У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ**

Анотація. Розкрито сутність понять «компетентнісний підхід». Визначено психолого-педагогічні умови розвитку особистості студента у ВНЗі. Розкрито критерії оцінки та етапи формування компетентності студентів.

Ключові слова: компетентність, психолого-педагогічні умови розвитку особистості, формування компетентності студента, образовательный процесс, специалист.

Постановка проблеми. В останні роки найбільш актуальним стає компетентнісний підхід в підготовці фахівців, з позиції якого висуваються нові вимоги до професійно-педагогічної підготовки.

Модернізація української вищої освіти на компетентнісних засадах є передумовою її інтеграції в європейський і світовий простори, відтак компетентнісний підхід, що є методологічною основою розроблення сучасної освітньої стратегії і тактики українських вишів, потребує адекватного теоретичного мислення.

Мета освіти носить, багатокomпонентний характер: в суспільному житті - соціалізація особистості, в загальноосвітній області – ключові компетентності, в професійній області – професійна компетентність.

Випускник вузу повинен володіти як професійними, так і загальнокультурними компетенціями, оскільки сучасні умови на ринку праці вимагають від ВНЗ підготовки фахівця з глибокими професійними знаннями, володіти психологічною стійкістю, готовністю до перевантажень, стресових ситуацій, умінням з них виходити, здатністю працювати в команді, приймати самостійні рішення, ініціативністю, здатністю до інновацій, умінням робити вибір, ефективно використовувати обмежені ресурси, зіставляти політичні декларації з політичною практикою, здатністю вести переговори.

Формулювання цілей статті. Оцінити рівень розвитку професійного досвіду та провести аналіз сукупності психолого-педагогічних умов формування компетентності у студентів

Виклад основного матеріалу досліджень. Вперше поняття «компетенція» було використано в США в сфері бізнесу в 70-і роки минулого століття, що було обумовлено завданням визначення якостей співробітника, що впливають на ефекти ефективність його професійної діяльності в організації. Компетентність розумілася значно ширше - як характеристика конкретного фахівця. У сучасних умовах поняття «компетентність» міцно увійшло в науковий обіг. Відбуваються інноваційні процеси в системі освіти, так чи інакше, зв'язуються з впровадженням в практику школи і вузу компетентнісного підходу.

Компетенція - це узагальнена характеристика особистості, яка визначає готовність до успішного вирішення професійних, соціальних і особистісних завдань.

Компетентність - це персоніфікована компетенція; виражена здатність застосовувати знання, вміння, досвід, особистісні якості для вирішення професійних, соціальних і особистісних завдань. Компетенції не протистоять традиційній системі знань, умінь, навичок, а включають в себе їх «конструктивне зміст», набуваючи узагальнений інтегральний характер.

Розвиток компетентності особистості в освітньому процесі у ВНЗі здійснюється за наявності певних психолого-педагогічних умов, які являють собою якісну характеристику основних факторів, процесів і явищ освітньої середовища, що відображає основні вимоги до організації діяльності, сукупність об'єктивних можливостей, обставин педагогічного процесу, цілеспрямовано створюваних і реалізованих в освітньому середовищі, і які забезпечують вирішення поставленої педагогічного завдання [1, 2], комплекс заходів, що сприяють підвищенню ефективності даного процесу.

В освіті поняття «психолого-педагогічні умови» тісно пов'язане з поняттям «педагогічний процес», оскільки умови проявляються саме в педагогічному процесі і створюються з метою його оптимізації. Сам педагогічний процес - це функціональна характеристика педагогічної системи, провідний фактор її особистісно-розвиваючого потенціалу.

Позитивний вплив педагогічного процесу визначається сукупністю впливу проведених занять, їх змісту, методики, стилю викладання, особистості викладачів.

Суть компетентнісного підходу в професійній підготовці студентів, дозволяє реалізувати всі вищезазначені умови системно. Сутність компетентнісного підходу полягає в пріоритетній орієнтації на такі цілі освіти, як здатність до навчання, самовизначення, самоактуалізація, соціалізація і розвиток індивідуальності [3].

Виходячи з бачення сутності компетентності студентів як системної сукупності загальносоціальних і професійних характеристик, можна сказати, що компетентнісний підхід до освіти має сприяти оптимізації засвоєння і виконання студентами різноманітних соціальних і професійних ролей, забезпечувати здатність до реалізації різноманітних соціальних і професійних ролевих функцій. Це, в свою чергу, передбачає орієнтацію компетентнісного підходу на оволодіння студентами контекстної інформації і творчими способами її використання, на їх орієнтацію в різноманітні ситуації соціальної і професійної дійсності і розвиток умінь адекватно діяти в мінливих обставинах. Важливим аспектом організації процесу формування компетентності особистості є врахування закономірностей розвитку мислення і діяльності. Формування та якісне вдосконалення системи знань, обумовлено саме розвитком мислення і діяльності.

Слід враховувати і використовувати ті методи і прийоми, які найбільшою мірою підходять для послідовного формування системи знань, становлення ціннісних відносин, розвитку поведінки і діяльності, а також відповідають змістовним аспектам формованого блоку компетентності.

Закономірності розвитку різних особистісних характеристик та якостей (мислення, пам'яті, діяльності, інтересів, цінностей і т.д.) обумовлюються правильною послідовністю застосування різних методів і прийомів, а також відповідних їм форм організації занять, яка реалізується в рамках формування кожного виду компетентності.

Сформованість компетентності свідчить про готовність людини до відповідної діяльності. У повсякденному розумінні готовність до будь-якої діяльності означає згоду виконувати цю діяльність, а також стан, при якому діяльність може бути виконана ефективно. Такий стан визначається сукупністю необхідних знань, що формуються в рамках теоретичної підготовки, умінь і досвіду діяльності, які розвиваються під час практичної підготовки.

Зміст теоретичної підготовки включає два аспекти: чому вчити (інформаційний зміст) і яким чином забезпечити системність та повноту отриманих знань і теоретичних умінь. Одним з найважливіших засобів професійної під-

готовки є інформаційний зміст освіти, що має відображення в навчальних предметах.

Зміст навчальних дисциплін являє собою безпосередню базу теоретичних знань, в процесі застосування яких розвиваються відповідні інтелектуальні та практичні вміння. Ці ж знання реалізуються і в певних видах соціальної / професійної діяльності - основи накопичення досвіду і розвитку здібностей.

Інформаційний зміст освіти обумовлено вмістом компонентів соціальної і професійної компетентності, і він має вигляд сфер наукового знання, які є базовими основами розвитку конкретних компетенцій. Цей зміст не прив'язаний жорстко до освітніх і навчальних планів, програм напрямків підготовки, оскільки: по-перше, сформуванню конкурентоспроможності на предметному рівні неможливо, по-друге, навчальні плани досить часто змінюються. Адекватність освітніх програм забезпечується гнучкістю і варіативністю додаткових і факультативних курсів, а також різноманітністю позанавчальних форм теоретичної підготовки студентів: не тільки в рамках самостійної роботи, але в організованих формах - студентських наукових гуртках, майстер-класах, консультаціях і т.п.

Організація та супровід реальної професійної і громадської діяльності студентів є ядром практичної підготовки випускників, основою формування у них соціального і професійного досвіду.

Практична професійна діяльність в період навчання здійснюється студентами в рамках педагогічної та виробничої практик, а також у вигляді участі в роботі студентського наукового гуртка. Громадська діяльність може здійснюватися у формі участі у волонтерських рухах, культурних товариствах і творчих колективах, молодіжних об'єднаннях, громадянських та політичних процесах і акціях, у роботі в органах студентського самоврядування.

При формуванні у майбутніх фахівців тих чи інших особистісних якостей в умовах освітнього процесу обов'язково постає питання про те, які характеристики будуть свідчити про успішність педагогічного впливу, ефективність застосованих методів. Для визначення ефективності освітнього процесу необхідні критерії результативності (рис. 1)[4].

Кожна група критеріїв може оцінюватися за кількома параметрами, що є підставами для проведення експертизи (на базі результатів педагогічного спостереження, бесід, опитування тощо).

Параметрами оцінки **когнітивно-інтелектуальних критеріїв** є:

1. Системність знань - здатність до тематичного узагальнення інформації, її аналізу, відтворення системи понять відповідної області науки для вирішення конкретних завдань.

Рисунок 1 – Схема критеріального забезпечення освітнього процесу

2. Інтегрованість знань - здатність відтворювати, узагальнювати і застосовувати отримані при вивченні різних навчальних предметів знання і вміння для вирішення конкретних завдань, визначати дефіцит інформації і наукову область, до якої ця інформація відноситься.

3. Усвідомленість і практикоорієнтованість знань - розуміння сфери застосування інформації, здатність виділити знання, необхідні для вирішення конкретних завдань.

Параметрами оцінки **мотиваційно-вольових критеріїв** конкурентоспроможності є: ступінь ініціативності і активності в діяльності; ступінь відповідальності за наслідки своїх дій; зацікавленість в результатах діяльності.

Найбільш значущими критеріями, відповідно до тези «практика - критерій істини», є **діяльні**. У зв'язку з цим, виділяють наступні етапи поступального розвитку компетентності в освітньому процесі:

1. Навчально-теоретичний етап, спрямований на формування інтелектуальних (теоретичних) умінь і здібностей студентів вирішувати теоретичні завдання в навчальному процесі. Основним засобом розвитку компетентності на даному етапі є ситуаційно-проблемні завдання.

2. Навчально-практичний етап, пов'язаний з формуванням здібностей студентів застосовувати знання і вміння в ситуаціях ігрової взаємодії, а також самостійно проектувати способи вирішення проблем за допомогою розробки відповідних проектів.

3. Практичний етап, спрямований на безпосереднє застосування сформованих знань і умінь в умовах реальної соціальної взаємодії / професійної діяльності.

Висновки. Використання зазначеної сукупності показників дозволить комплексно оцінити рівень розвитку професійного досвіду у всьому його змістовному різноманітті, як в кількісному, так і в якісному відношенні.

Таким чином, теоретичні та методологічні засади формування компетентності, зміст компетентнісного підходу до професійної підготовки дозволили виділити сукупність психолого-педагогічних умов формування компетентності у студентів. Реалізація в освітній практиці наведених вище психолого-педагогічних умов сприятиме вирішенню найбільш актуального завдання сучасної вищої школи, підготовці конкурентоспроможного випускника.

Бібліографічний список:

1. Мошкин В.Н. Педагогические условия воспитания культуры безопасности [Електронний ресурс] / В.Н.Мошкин. Режим доступа: <http://www.oim.ru/reader.asp>

2. Степченко Т.А., Ретивых М.В. Технологии формирования профессиональной компетентности обучающихся в организациях профессионального образования / Т.А. Степченко, М.В. Ретивых. - Брянск: РИО БГУ: Материалы международной научно-практической конференции, 2013.

3. Зеер Э.Ф. Компетентностный подход к образованию [Электронный ресурс] / Э.Ф. Зеер. Режим доступа: <http://www.urora.ru/konf2005.php>

4. Ширококов С.Н. Оценка качества подготовки конкурентоспособного специалиста в вузе [Электронный ресурс] / С.Н. Ширококов. Режим доступа: <http://integr.narod.ru/konf0012/k502.htm>

5. Ганин Е.А. Педагогические условия использования современных информационных и коммуникационных технологий для самообразования будущих учителей [Электронный ресурс] /Е.А.Ганин. Режим доступа: <http://ito.edu.ru/2003/VII/VII-0-1673.html>

6. Тулегенова А.Г. Некоторые психолого-педагогические условия оптимизации учебно-воспитательного процесса [Электронный ресурс] / А.Г. Тулегенова. Режим доступа: <http://www.crimea.edu/tnu/magazine/scientist/edition3/n03019.html>

7. Педагогіка вищої та середньої школи: зб. наук. праць. **Вип. 32** / ред. кол.: В. К. Буряк, І. В. Шелевицький, Г. Штельмах та ін.; гол. ред. В. К. Буряк. – Кривий Ріг: КДПУ, 2011. – 578 с.

8. Психологічні аспекти професійної підготовки конкурентоздатних фахівців: монографія / Дегтярьова Г. С., Козяр М. М., Матійків І. М., Руденко Л. А., Шиделко А. В.; за ред. Руденко Л. А. – Київ:, 2012. – 170 с.

9. Лунячек В. Е. Компетентнісний підхід як методологія професійної підготовки у вищій школі / В. Е. Лунячек // Публічне управління: теорія та практика. - 2013. - Вип. 1. - С. 155-162. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pubupr_2013_1_27

10. Жук О. Л. Педагогическая подготовка студентов: компетентностный подход / О. Л. Жук. – Минск: РИВШ, 2009. – 336 с.

Bondarenko L.Yu., Vershkov O.O. Psychological and pedagogical conditions for forming the competence of future specialists during their studies at a higher educational institution.

Summary. The essence of the concepts "competence approach" is revealed. The psychological and pedagogical conditions for the development of the personality of the student in the university have been determined. The evaluation criteria and stages of forming the competence of students are disclosed.

Keywords: competence, psychological and pedagogical conditions of personality development, formation of student's competence, educational process, specialist.